

ძირითადი კრიმინოლოგიური თეორიები და მათი მნიშვნელობა დანაშაულობის პრევენციის საქმეში

მიხეილ გაბუნია

*სამართლის დოქტორი,
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობათა
ფაკულტეტის ასოცირებული პროფესორი,
ევროპის კრიმინოლოგთა საზოგადოების წევრი*

საკვანძო სიტყვები: კრიმინოლოგია, თეორია, პრევენცია

ძველი რომაელები ამბობდნენ, რომ აღმზრდელობის დასაწყისი – სახელთა გამოგონებაა. ჩვენც, უპირველეს ყოვლისა, განვსაზღვროთ არსებითი სახელი „კრიმინოლოგია“. კრიმინოლოგია შედგება ბერძნულ-ლათინური სიტყვებისგან. ლათინურად – Crimen, ხოლო ძველბერძნულად „krino“ „κρίνω“ – ბრალდებას, Logos (λογία, -logy) – სწავლებას, მოძღვრებას, აზრს, ცნებას, გონებას ნიშნავს. „კრიმინოლოგია“ სიტყვასიტყვით ნიშნავს „მოძღვრებას დანაშაულის შესახებ“, ასევე, იგი შეიძლება განვმარტოთ როგორც „სწავლება ბრალდების შესახებ“; ხოლო „თეორია“ ბერძნული სიტყვაა (ბერძნ. θεωρία – განხილვა, გამოკვლევა) და იდეებისა და პრინციპების სისტემას ნიშნავს. „თეორია“ გაერთიანებაა განზოგადებული მდგომარეობებისა, რომლებიც ქმნის მეცნიერებას ან მის რომელიმე განყოფილებას, წარმოადგენს სინთეზური ცოდნის ფორმას, რომლის ფარგლებშიც ცალკეული წარმოდგენები, ჰიპოთეზები და კანონები კარგავენ პირვანდელ ავტონომიურობას და ხდებიან გლობალური სისტემის ელემენტები. თეორიაში ყოველი დასკვნა გამომდინარეობს სხვა დასკვნებისგან ლოგიკური აზროვნების ზოგიერთ წესზე დაყრდნობით. პროგნოზირების შესაძლებლობა თეორიული კონსტრუქციების შედეგია¹.

1 ობ. <https://ka.wikipedia.org>

კრიმინოლოგიური თეორიები არის დანაშაულის მოძღვრების შესახებ იდეებისა და პრინციპების ერთობლიობა, რომელიც კრიმინოლოგიას, როგორც მეცნიერებას აყალიბებს.

კრიმინოლოგიური აზროვნება ყველა ეპოქისათვისაა დამახასიათებელი. კაცობრიობის ისტორია დანაშაულისა და სასჯელის გარეშე არ არსებობს. ყოველთვის აქტუალური იყო თემა, თუ რატომ ჩადის ადამიანი დანაშაულს და რას წარმოადგენს დანაშაულის ჩამდენი პირი. სოკრატეს აზრით, ფერმკრთალი და შავგვრემანი ადამიანები მიდრეკილები არიან კანონდარღვევებისაკენ. იგი თვლიდა, რომ ადამიანი იქცევა უღირსად იმიტომ, რომ მან არ იცის რაში მდგომარეობს მისი კეთილდღეობა, ხოლო დანაშაულს ჩადის თავისი ნების საწინააღმდეგოდ, გაუცნობიერებლად. პლატონის აზრით, დანაშაულს ჩადიან ადამიანები, რომელთა სულშიც ჩასახლდა დანაშაულის აზრი. მთავარი მიზეზი, რაც დანაშაულის ჩადენას ხელს უწყობს არის ნებივრობა და უსაქმურობა, რაც ფუფუნებას მოაქვს, ასევე, სულმდაბლობა და ბოროტის კეთების სურვილი, რასაც ხელს უწყობს უპოვარება, სიღარიბე. ამასთან, გონებას შეუძლია არჩევანი გააკეთოს კეთილსა და ბოროტს შორის. პლატონი თვლიდა, რომ ადამიანის ბედი გარდაუვლად არის წინასწარგანსაზღვრული სულის თვისებებით. არისტოტელეს შრომებშიც გვხვდება დანაშაულობის გამომწვევი მიზეზების განმარტებანი. ერთი მხრივ, იგი უარყოფდა დაბადებით დამნაშავის იდეას (ეს იდეა დომინანტი იყო მე-19 საუკუნის კრიმინოლოგიაში, ჩეხარე ლომბროზოს სწავლების მიხედვით), თვლიდა, რომ თავად ადამიანზეა დამოკიდებული, იქნება ის კეთილისმყოფელი თუ ბოროტისმქნელი. საყურადღებოა დიდი რომაელი ექიმის – გალენის (ძვ.წ. II ს.) იდეებიც, რომელმაც დაასაბუთა ალკოჰოლის ბოროტად მოხმარების გავლენა დანაშაულის ჩადენაზე. გალენი მიიჩნევდა, რომ აუცილებელი იყო გენეტიკურად თან-

დაყოლილ დამნაშავეთა ლიკვიდაცია, მაგრამ არა შურისძიების მოტივით, არამედ იმ მოსაზრებით, რა მოსაზრებითაც ანადგურებენ მორიელებსა და შხამიან ქვეწარმავლებს.²

დანაშაულობისა და მის პრევენციასთან დაკავშირებული პრობლემების მეცნიერულმა გააზრებამ სისტემატური ხასიათი მიიღო XVIII საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაუკავშირდება სისხლის სამართლის კლასიკურ სკოლას. უმჯობესი იქნებოდა სისხლის სამართლის კლასიკური სკოლის ნაცვლად გამოგვეყენებინა ტერმინი კრიმინოლოგიის კლასიკური სკოლა, ვინაიდან ის იდეები რაც ამ სკოლის მიერ არის შემუშავებული კრიმინოლოგიის მეცნიერებისთვის უფროა მისაღები, ვიდრე სისხლის სამართლისათვის. აქ ერთგვარ გაუგებრობასთან გვაქვს საქმე, რაც განპირობებულია იმით, რომ კრიმინოლოგიას, როგორც მეცნიერებას, ამ პერიოდისათვის არ ჰქონდა მიღებული თავისი დასახელება. ცნობილია, რომ კრიმინოლოგია ხმარებაში შემოვიდა და ფართოდ გავრცელდა 1885 წელს, მას შემდეგ, რაც იტალიელმა და ფრანგმა მეცნიერებმა პაოლო ტოპინარდმა და რაფაელ გაროფალომ გამოსცეს ამავე სახელწოდების მონოგრაფია.

კრიმინოლოგიის მეცნიერების განვითარებაში გამოიყოფა სამი მთავარი პერიოდი: კლასიკური სკოლა მე-18 საუკუნის მეორე ნახევრიდან მე-19 საუკუნის ბოლო მესამედამდე; პოზიტივისტური – მე-19 საუკუნის ბოლო მესამედიდან მე-20 საუკუნის 20-იან წლებამდე; სოციოლოგიური – მე-20 საუკუნის 30-იანი წლებიდან დღემდე.

კრიმინოლოგიის ისტორიაში ძნელად თუ მოიძებნება ისეთი პერიოდი, თავისი მნიშვნელობით რომ შეედრებოდეს იტალიური ალორძინების ეპოქას. ამ ეპოქის კარიბჭესთან დგას ჩეხარე ბეკარიას დიადი ფიგურა, ვისი შემოქმედებაც აგვირგვინებს შუა საუკუნეების სამართლის განვითარებას და, იმავდროულად, ახალი

2 იხ. www.law.wikireading.ru

დროის მაუწყებლადაც გვევლინება. კრიმინოლოგიის კლასიკური სკოლის უდიდესი წარმომადგენლები არიან: ჩეზარე ბეკარია, იტალიელი განმანათლებელი, იურისტი და პუბლიცისტი, 22 წლის ასაკში პავიის უნივერსიტეტში დაიცვა სადოქტორო დისერტაცია სამართალში. მისი სწავლების მთავარი დებულებები მოცემულია მონოგრაფიაში „დანაშაულებისა და სასჯელების შესახებ“, რომელიც 1764 წელს გამოქვეყნდა;³ იერემია ბენტამი (დ. 15 თებერვალი, 1748, ლონდონი – გ. 6 ივნისი, 1832, ლონდონი) – ინგლისელი სამართლისმცოდნე, სოციოლოგი, ფილოსოფოსი, უტილიტარიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებელი. „ადამიანის მორალური შეფასების საზომია მოქმედების სარგებლიანობა, ხოლო სასარგებლოა ის, რაც ზრდის ცალკეული ადამიანების ბედნიერებას და ამცირებს ტანჯვას; ცხოვრების უმაღლესი პრინციპი უნდა იყოს „რაც შეიძლება მეტი ბედნიერება რაც შეიძლება მეტი ადამიანისთვის“⁴. ეს იდეა თან სდევს იერემია ბენტამის მთელ შემოქმედებას. კლასიკურმა სკოლამ უარყო დანაშაულობის თეოლოგიური განსაზღვრა, რომლის მიხედვით ცოდვა და დანაშაული ერთმანეთისაგან გამიჯნული არ იყო და დანაშაული განსაზღვრა, როგორც ადამიანის ნების სრულ თავისუფლებაზე დაფუძნებული გაცნობიერებული არჩევანის შედეგი. თავის მხრივ, არჩევანი დანაშაულის ჩადენასა და უდანაშაულობას შორის განსაზღვრება ადამიანთა ბნეობრივი აღზრდით. სასჯელი მოწოდებული უნდა იყოს იმისათვის, რომ შეაკავოს ადამიანები დანაშაულის ჩადენისაგან. მთავარი არა სასჯელთა სიმკაცრე, არამედ მათი გარდაუვალობა და სამართლიანობაა. კლასიკური სკოლის იდეები საკმაოდ აქტუალური იყო იმ პერიოდისათვის და დიდი როლი შეასრულეს კრიმინოლოგიის განვითარებაში. კლასიკური სკოლის ორი მთავარი პრინციპი – 1. „უმჯობესია დანაშაულის თავიდან აცილება, ვიდრე დასაჯო ჩადენილი დანაშაულისათვის“ და

2. „სასჯელი უნდა იყოს დანაშაულის პროპორციული“ – დღესაც ასახვას პოულობს ყველა განვითარებული ქვეყნის კანონმდებლობაში.

სისხლის სამართლის კლასიკურმა სკოლამ დასაბამი მისცა სისხლის სამართლის ნეოკლასიკური სკოლის ჩამოყალიბებას, რომლის წარმომადგენელი იყო გამოჩენილი ავსტრიელი იურისტი ფონ ლისტი. მან შეიმუშავა დანაშაულის ზოგადი და სპეციალური პრევენციის კონცეფცია, რომლის მთავარი იდეა დაფუძნებული იყო დამნაშავეთა დაშინებაზე, გამოსწორებასა და ნეიტრალიზებაზე. ამავე დროს, ფონ ლისტი დამნაშავეთა რესოციალიზაციის მთავარ ასპექტად სახელმწიფოს მხრიდან აღზრდელითი ღონისძიებების გატარებას ასახელებდა.⁵

მთლიანობაში, კლასიკური სკოლისათვის დამახასიათებელია იდეალისტური რაციონალიზმი. იგი მწირ ყურადღებას უთმობდა დამნაშავეს პიროვნებას და დანაშაულობის გამომწვევი მიზეზების მეცნიერულ შესწავლას, რამაც განაპირობა კრიმინოლოგიის ანთროპოლოგიური სკოლის წარმოშობა, სადაც უკვე ძირითადი ყურადღება სწორედ დამნაშავეს პიროვნების შესწავლას ეთმობა.

დამნაშავეს პიროვნების მეცნიერულ შესწავლას საფუძველი ჩაეყარა მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარში. მეცნიერული კვლევების საფუძველზე დაადგინეს, რომ დამნაშავეები განსხვავდებიან ნორმალური ადამიანებისაგან ანატომიური თავისებურებებით. კერძოდ, 1846 წელს ინგლისელმა მეცნიერებმა კლაპგამმა და კლარკმა დაადგინეს, რომ დამნაშავეს თავის ქალის მოცულობა უფრო პატარა აქვს, ვიდრე სხვა ადამიანებს. 1854 წელს კასპერმა განაცხადა, რომ მკვლევლები გამოირჩევიან ფართო თავის ქალით, ცივი, უმოძრაო მზერით და ჩაცვნილი თვალებით; ვილსონი შენიშნავდა, რომ ქურდებს თავი (განსაკუთრებით წინა ნაწილში) პატარა აქვთ, ვიდრე პატიოსან ადამიანებს. ბროკამ, ვინსლოუმ, მაუდ-

3 იხ. www.Britanica.com
4 იხ. www.pravo.hse.ru

5 იხ. www.lawbook.online

სლიმ და ტომსონმა დაამტკიცეს, რომ დამნაშავე ხშირად გამოირჩევა პატარა სხეულის წონით, სიდაბლით, სულიერი ავადმყოფობისადმი, იდიოტიზმისა და ეპილეფსიისადმი მიდრეკილებით. ამ პერიოდის ზოგიერთი მკვლევარი შეეცადა დაედგინა სრული ანალოგია ფსიქიურ აშლილობასა და დანაშაულს შორის, თუმცა მცდელობები უშედეგო აღმოჩნდა.⁶

კრიმინალური ანთროპოლოგიის აღორძინება დაკავშირებულია დიდი იტალიელი მეცნიერის, იურისტის, ანთროპოლოგისა და ფსიქიატრის – ჩეზარე ლომბროზოს სახელთან (1836-1909). მან გამოიკვლია 26888 ათასი დამნაშავე, თავისი დასკვნები და შეხედულებანი გადმოსცა წიგნში „დამნაშავე ადამიანი“, აღნიშნული შრომა გამოქვეყნდა პამფლეტის სახით (პამფლეტი – სარკაზმით გამსჭვალული პუბლიცისტური ნაწარმოები, რომელიც მიმართულია ამა თუ იმ პირის, პოლიტიკური მოვლენის და სხვ. წინააღმდეგ. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, 1989.) „ლომბარდიის იურიდიულ მაცნეში“ 1871-1876 წლებში. ლომბროზოს თეორიის თანახმად, დამნაშავე განსაკუთრებული, სხვა ადამიანებისგან განსხვავებული არსებაა, თავისებური ანთროპოლოგიური ტიპია, რომელიც ჩადის დანაშაულს თავისი ფიზიკური აგებულების გარკვეული მახასიათებლებიდან გამომდინარე. ლომბროზო თვლიდა, რომ დანაშაული ისევე ბუნებრივია ადამიანისათვის, როგორც ცხოველთა და მცენარეთა სამყაროს წარმომადგენელთათვის ერთმანეთის მოკვლა და შეჭმა. ლომბროზო მიიჩნევდა, რომ არც გარემოს, არც აღზრდა და ახლო გარემოცვას არ შეუძლიათ შეაკავონ ადამიანი დანაშაულის ჩადენისაგან, იმდენად, რამდენადაც ზოგიერთი ადამიანი თავისი ბუნებით არის დამნაშავე, რაც ვლინდება მის ანატომიურ, ფიზიოლოგიურ და ფსიქოლოგიურ თავისებურებებში. ჩეზარე ლომბროზოს მთავარი იდეა იყო, რომ დამნაშავე არის ადამიანთა მოდგმის განსაკუთრებული ტიპი, რომლებიც იბადებიან, ხოლო დამნაშავედ

გახდომა კი შეუძლებელია. დანაშაულის მიზეზი დევს თვითონ დამნაშავეში და არა საზოგადოებაში. დაბადებით დამნაშავისათვის დამახასიათებელია განსაკუთრებული ანატომიური, ფიზიოლოგიური და ფსიქოლოგიური თავისებურებანი. პირველყოფილი ადამიანის ატავისტური თავისებები (ატავიზმი ნიშნავს ცოცხალ ორგანიზმში ისეთი ნიშნის გამოვლენას, რაც დამახასიათებელია მისი შორეული წინაპრებისათვის).⁷ ეპილეფსია და სულიერი აშლილობანი. დამნაშავეთა ცალკეული ტიპისათვის დამახასიათებელია მხოლოდ მათთვის განკუთვნილი და სხვა დამნაშავე პიროვნებისათვის განსხვავებული ფსიქიკური და ფსიქოფიზიოლოგიური თავისებურებანი. მკვლევლებს ახასიათებთ: დიდი ღაწვები (ლოყები), წინწამონეული ოთხკუთხა ნიკაპი, ვიწრო სახე, ცივი, უსიცოცხლო (სარკისებური) მზერა, თხელი ტუჩები. ხშირად შეიმჩნეოდა ბრაქიციფალიის მაღალი ხარისხი (ბრაქიციფალია: ბერძნ. brachys – მოკლე, kephaთავი – თავის ქალას განივი ზომის გადიდება, გასწვრივი ზომის შემცირებასთან ერთად.⁸ სქესობრივ მოძალადეებს: დიდი ტუჩები და წამწამები, ბრტყელი ცხვირი; ქურდებს: წაგრძელებული თავი, სწორი, ხშირად შეზნეული ცხვირი, მორბენალი თვალები და დოლიქოციფალია (თავის გრძივი ზომის უპირატესობა განივ ზომასთან შედარებით.⁹ ლომბროზოს შეხედულებები დროსთან ერთად იცვლებოდა, ევოლუციას განიცდიდა. კვლევების შედეგად იგი მივიდა დასკვნამდე, რომ არსებობენ არა მხოლოდ დაბადებით დამნაშავეები, არამედ შემთხვევითი დამნაშავეები და ვნებას, ჟინს აყოლილი დამნაშავეები. დანაშაულზე გავლენას ახდენენ არა მხოლოდ ბიოლოგიური, არამედ ისეთი სოციალური ფაქტორები, როგორცაა: ცივილიზაციისა და ეკონომიკური განვითარების დონე, მოსახლეობის მიგრაცია, მოუსავლიანობა, ალკოჰოლიზმი, უსახლკარობა და ა.შ.

6 [ob. http://www.brocgaus.ru](http://www.brocgaus.ru)

7 [ob. http://www.nplg.gov.ge](http://www.nplg.gov.ge)

8 [ob. იქვე.](#)

9 [ob. https://lawbook.online](https://lawbook.online)

ფაქტობრივად, მისი თეორია დაბადებით დამნაშავეს შესახებ გადაიზარდა ბიოსოციალურ თეორიაში, რაც მკაფიოდ გამოიხატა მისი მიმდევრების შრომებში. შეიცვალა ლომბროზოს იდეები დანაშაულთან ბრძოლის საკითხებთან მიმართებით. კერძოდ, ადრეულ შრომებში ის მიუთითებდა არასამართლებრივ პროცედურებზე დაბადებით დამნაშავეთა გამოსავლენად და მათზე ზემოქმედების სამედიცინო საშუალებებზე, უპირველეს ყოვლისა, ფსიქიატრთა კომისიის მიერ. წლების შემდგომ კი იგი სულ უფრო მეტად აღიარებდა სისხლის სამართლის იუსტიციისა და სასამართლოს როლს დამნაშავეებთან ბრძოლის საქმეში, ხოლო ანთროპოლოგებისა და ფსიქიატრების დანიშნულებას ხედავდა როგორც ექსპერტებისას, რომელთა ამოცანა სასამართლოს დახმარება უნდა ყოფილიყო. უდავოდ დიდია ჩეზარე ლომბროზოს მოღვაწეობა კრიმინალური ანთროპოლოგიისა და ზოგადად კრიმინოლოგიის განვითარების საქმეში. მიუხედავად იმისა, რომ 1892 წელს „ბრიუსელის სისხლის სამართლის ანთროპოლოგიის კონგრესის“ მიერ უარყოფილ იქნა ლომბროზოს სწავლება დამნაშავე პიროვნების შესახებ. მისი მიღწევები გამოიყენეს სხვა მეცნიერებმა და მკვლევარებმაც. კერძოდ, ცნობილი ფრანგი კრიმინალისტის ბერტილიონის მიერ შეიქმნა დამნაშავეთა იდენტიფიკაციის ანთროპოლოგიური მეთოდი. ლომბროზოს კვლევები გამოიყენეს სიცრუის დეტექტორის შემუშავებაში. დიდი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა გააჩნიათ ლომბროზოს შეხედულებებს დამნაშავეთა ტაქტიკებებსა და მათი დანაშაულებრივი ჟანგონების ანალიზთან მიმართებით.

ჩეზარე ლომბროზოს ბიოლოგიური და ბიოსოციალური თეორიების ფარგლებში წარმოიშვა კლინიკური კრიმინოლოგიის თეორია, რომლის წარმომადგენლია დიდი ფრანგი სწავლული ჟან პინატელი. მან ჩამოაყალიბა კრიმინალურ შესაძლებლობათა ცნება. პინატელის მთავარი

იდეა იყო ის, თუ რამდენად თავსდებოდა დანაშაული ადამიანის ბნეობრივ პრინციპებთან და არის თუ არა სასჯელი მისთვის შემაკავებელი ფაქტორი. კრიმინალური შესაძლებლობანი დგინდება კითხვარებით, ტესტებით, ასევე, წარსული (რეტროსპექტული) პროფესიათა ანალიზის, ცხოვრების წესის მიხედვით, ჩვევებითა და ინდივიდის მიდრეკილებებით. ფსიქონალიზთან ერთად, კლინიკური კრიმინოლოგია, პოტენციურ და რეალურ დამნაშავეთა საქციელის კორექციისთვის გვთავაზობს ისეთ საშუალებებს, როგორცაა ელექტროშოკი, ქირურგიული ჩარევა კასტრაციის ჩათვლით, სტერილიზაცია, ლობოტომია (სამედიცინო ტერმინია და ნიშნავს ტვინის სხვადასხვა ნაწილების ერთმანეთისგან გათიშვას), მედიკამენტურ ზემოქმედებას იმ მიზნით, რომ შევამციროთ დამნაშავეთა აგრესია ძალადობრივი დანაშაულისადმი.¹⁰ აქედან გამომდინარე, ჩეზარე ლომბროზოს ბიოლოგიური და ბიოსოციალური თეორიები, რომლის ფარგლებშიც შეიმუშავეს კლინიკური კრიმინოლოგიის თეორია, დღემდე არ კარგავენ თავის მნიშვნელობას და აქტუალურია დღესაც. მაგ.: ესტონეთში, რუსეთსა და ყაზახეთში მოქმედებს კანონი ქიმიური კასტრაციის შესახებ იმ პირობისა, რომლებიც მსჯავრდებულნი არიან განსაკუთრებით მძიმე სექსუალურ დანაშაულებისა და პედოფილიისათვის. ზოგიერთ მაღალგანვითარებულ ქვეყანაში შექმნილია ისეთი პირობები, რომლის ფარგლებშიც დამნაშავე თვითონ თანხმდება ქიმიურ კასტრაციას. მაგ. საფრანგეთში არის სპეციალური დაწესებულება, სადაც მსჯავრდებულებს აქვთ ორი ალტერნატივა: 1. დათანხმდნენ პრეპარატის მიღებას ან 2. სამუდამოდ დარჩნენ კლინიკაში. საინტერესოა ამ მხრივ გერმანიაში არსებული სტატისტიკა, სადაც ნებაყოფლობით კასტრაციას თანხმდება წელიწადში 6 მოქალაქე. სასჯელმოხდელი პედოფილებისა და სექ-

10 იხ. www.lawbook.online.

სუალურ მოძალადეთა 84 პროცენტი თავისუფლებებზე ისევ აგრძელებს დანაშაულებრივ საქმიანობას. ხოლო ქიმიური კასტრაციის შემთხვევაში – მხოლოდ 3 პროცენტი. ასევე, საყურადღებოა დიდი ბრიტანეთის შინაგან საქმეთა სამინისტროს მიერ ჩატარებული კვლევა, რომლის თანახმად, იმ ქვეყნებში, სადაც ქიმიურ კასტრაციას გამოიყენებენ, ბავშვთა მიმართ დანაშაული განახევრდა. აშშ-ში ქიმიური კასტრაცია, როგორც სასჯელის სახე, მოქმედებს რამდენიმე შტატში. ამასთან, სექსუალურ დანაშაულებზე გასამართლებული პირები შეყავთ საერთონაციონალურ სიაში და აღრიცხვაზე აჰყავთ საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით.¹¹

რაც შეეხება დანაშაულის ახსნა-განმარტების სოციოლოგიურ თეორიებს, ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი და ავტორიტეტული მიმართულებაა კრიმინოლოგიაში. სოციოლოგიურ თეორიათა მთავარი თეზისი იმაში მდგომარეობს, რომ დამნაშავეებად კი არ იბადებიან, არამედ ხდებიან (დანაშაულობის ახსნის სოციოლოგიური თეორიები სრულად ეწინააღმდეგება ჩვენს მიერ განხილულ კრიმინოლოგიის ანთროპოლოგიური სკოლის იდეებს). ამ მიმართულების ფარგლებში შემუშავებულ იქნა დებულებანი, რომელთა თანახმად, დანაშაულობა, დამოკიდებულია სოციალურ გარემოზე. სოციოლოგიური სკოლის ჩამოყალიბება დაკავშირებულია ცნობილი ბელგიელი სწავლულის, სოციოლოგ-პოზიტივისტის, მეცნიერული სტატისტიკის ერთ-ერთი ფუძემდებლის – ლამბერ ადოლფ ჟაკ კეტლეს (1796-1874) სახელთან და მის ცნობილ ფორმულასთან – თავად საზოგადოებაში არსებობს ყველა დანაშაულის ჩანასახი და თავად საზოგადოება შეიცავს პირობებს, რომლებიც ხელს უწყობს დანაშაულის წარმოშობასა და განვითარებას.

აღნიშნული თეორიებიდან აღსანიშნავია: ეკონომიკური თეორია (წარმომადგენელი ვ. ბოგნერი), რომელიც, თავის მხრივ, არაერთგვაროვანია და დანაშაულობის

წარმოქმნას აკავშირებს საკუთრებასთან არსებულ ურთიერთობებთან, შრომისა და კაპიტალის განაწილებასთან, დაბალ ქონებრივ სტატუსთან და სიღარიბესთან. ანომიის თეორია (ე.დიურკჰეიმი). ამ თეორიის თანახმად, დანაშაულობა არის ყველა საზოგადოებისათვის დამახასიათებელი ნორმალური და გარდაუვალი მდგომარეობა. დანაშაულობის პრობლემა მდგომარეობს არა თავად დანაშაულობაში, არამედ იმ გარემოებაში, რომ ზოგიერთ შემთხვევაში, მისი დონე და მოცულობა ხდება დაუშვებლად საშიში, სახიფათო. ასეთი ვითარებები დაკავშირებულია საზოგადოების კრიზისულ, გარდამავალ მდგომარეობასთან, როდესაც ყოფილი სოციალური ნორმები და წესები აღარ მუშაობს, ხოლო ახლები ჯერ კიდევ არ არის შემუშავებული და მიღებული. დაძაბულობის თეორია (რ. მერტონი). ამ თეორიის თანახმად, მიზეზები დანაშაულობისა არის იმ წინააღმდეგობრივ მდგომარეობაში, რომელიც არსებობს საზოგადოებაში მიღებულ მიზნებსა და ამ მიზნების მისაღწევად დაშვებულ საშუალებებს შორის. უფრო კონკრეტულად, დაძაბულობის თეორიის თანახმად, დანაშაულის ჩადენა ცალსახად დაკავშირებულია იმ კონფლიქტურ დამოკიდებულებასთან, რომელიც არსებობს კულტურულად აღიარებულ მიზნებსა და მათი მიღწევის ინსტიტუციონალურად დადგენილ საშუალებებს შორის. ინოვაცია და ამბოხი, როგორც უკიდურესი რეაქცია ამ კონფლიქტზე, დანაშაულის საფუძველი ხდება. კულტურათა კონფლიქტის თეორია (წარმომადგენელია ტ. სელინი.) ამ თეორიის თანახმად, ადამიანი თავისი ცხოვრების მანძილზე იცვლის კუთვნილებას სხვადასხვა სოციალური ჯგუფებისადმი, რომელთათვის დამახასიათებელია განსაზღვრული შეხედულებების სისტემა, წარმოდგენები, საქციელის ნორმები. თითოეული გადასვლა კულტურათა ერთი სისტემიდან მეორეში, იწვევს კულტურათა კონფლიქტს – დაპირისპირებას, რაც ხელს უწყობს დანაშაულის ჩადენას. ამასთან, ხაზგასმულია, რომ კონკრე-

11 იხ. www.zakon.kz

ტული სახის დანაშაულებრივი საქციელი ერთ კულტურაში, შესაძლოა აბსოლუტურად ლეგალური იყოს სხვა კულტურაში. დიფერენციალური კავშირის თეორია (წარმომადგენელი ედვინ სატერლენდი). აღნიშნული თეორიის მიხედვით, დანაშაული შედეგია ინდივიდზე იმ სოციალური ჯგუფების გავლენისა, რომლებთანაც მას აქვს კონტაქტი. ამ ურთიერთობის დროს არსებით მნიშვნელობას იძენს წაბადვის ელემენტი. რომლის შედეგადაც ინდივიდს გამოუმუშავდება დანაშაულის ჩადენის იმპულსი. ის სწავლობს დანაშაულებრივი საქციელის ტექნიკას, უძლიერდება უპატივცემლობა კანონის მიმართ. სტიგმატიზაციის ანუ სიმბოლური ინტერაქციონიზმის თეორია (წარმომადგენელი ფ. ზაკი). ამ თეორიის თანახმად, დანაშაულებრივი საქციელი დაკავშირებულია იმ გარემოებასთან, რომ ადამიანი, რომელსაც ოფიციალურად მიკერებული აქვს დელიქტენტის იარლიყი (სტიგმა), იწყებს თავისი თავის ასოცირებას შესაბამის სოციალურ ჯგუფთან და იწყებს მოქმედებას ამ აღნიშვნის შესაბამისად. აქედან კეთდება დასკვნა, რომ არ შეიძლება დანაშაულის დრამატიზებაერთი მხრივ, ხოლო მეორე მხრივ, დიდი სიფრთხილით უნდა მოვეკიდოთ სტიგმატიზირების საკითხებს. სტიგმატიზაციის თეორია მნიშვნელოვანია იმ კუთხითაც, რომ იგი ამტკიცებს, თითქოს არცერთი ქმედება,

თავისი ბუნებით, ონტოლოგიურად, არ არის კრიმინალური. თეორიის კრიტიკოსები ამბობენ, რომ არსებობს გარკვეული მოქმედებები, რომლებიც სინამდვილეში, ყველა კულტურაში მკაცრად არის აკრძალული, მაგ. როგორცაა მკვლელობა, გაუპატიურება და ყაჩაღობა. თუმცა, ეს შეხედულება არ არის სწორი. ცივილიზებულ ხალხთა საკუთარ კულტურაშიც კი მკვლელობას ყოველთვის არ განიხილავენ, როგორც დანაშაულს. მაგ. ომის დროს მტრის მკვლელობა დადებითად აღიქმება; ამ თეორიის მიხედვით, იგივე შეიძლება ითქვას თითქმის ყველა დანაშაულის მიმართ.¹² აღნიშნულ მოსაზრებას, დანაშაულის განსაზღვრასთან მიმართებით, გვთავაზობს პროფესორი ი. გილინსკი მონოგრაფიაში „დანაშაულობა, დევნიაცია, სოციალური კონტროლი“.¹³

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, კრიმინოლოგიურ თეორიებს დიდი პრაქტიკული მნიშვნელობა აქვთ დანაშაულობის პრევენციის საქმეში. ეს თეორიები დღესაც არ კარგავენ თავიანთ აქტუალობას. კრიმინოლოგიის ამოცანებისა და მიზნების მიღწევა აღნიშნული თეორიების პრაქტიკულ საქმიანობაში ეფექტურ გამოყენებაზეა დამოკიდებული.

12 [ob. http://4motivi.com](http://4motivi.com)
 13 Гилинский Я.И., 2004. „Девиантность, Преступность, Социальный контроль“. С.П.т.с. 240-257.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. შალიკაშვილი მ., 2017. კრიმინოლოგია. მესამე გამოცემა. მერიდიანი. თბილისი.
2. წულაია ზ., 2005. კრიმინოლოგია. ზოგადი და კერძო ნაწილი. ინტელექტი. თბილისი.
3. მასიონისი ჯ.ჯ., 2004. სოციოლოგია. სანქტ-პეტერბურგი.
4. გილინსკი ი., 2004. „დევნიაცია, დანაშაულობა, სოციალური კონტროლი“. სანქტ-პეტერბურგი.

MAIN CRIMINOLOGICAL THEORIES AND AND THEIR SIGNIFICANCE IN THE PREVENTION OF CRIME

Mikheil Gabunia

*Doctor of Law, Georgian Technical University,
Faculty of Law and International Relations,
Associate Professor, Member of European Society
of Criminology*

KEYWORDS: Criminology, Theory, Prevention

RESUME

The article reviews main criminological theories and their importance in the prevention of crime, ideas of classical school of criminology and criminal law, criminal anthropology and sociological school in relation to criminality and the cause of crime and prevention. Main directions around the issue are analyzed. Without the science of criminology it is impossible to study the crime in the state and prevent it and improve legislative activities. Criminological expertise of draft laws is of utmost importance to conduct legislative activities without the use of criminological knowledge and it can't be determined what concrete law, especially, criminal and administrative laws, can be prevented, suppressed, or otherwise provoked by criminal conduct in the future. It is important for the study of complex causes of crimes of criminology and prevention of crime, planning and predicting the crime. Without criminological studies, investigations and rehabilitation of victims of crime can not be re-socialized and, most importantly, legal culture in society can not be increased. Thus, one of the tasks of modern criminology should be to develop criminology and scientific research at the legal faculties of higher education institutions.

NOTES:

1. <https://ka.wikipedia.org> (In Georgian)
2. www.law.wikireading.ru (In Russian)
3. www.Britanica.com (In English)
4. www.pravo.hse.ru (In Russian)
5. www.lawbook.online (In Russian)
6. <http://www.brocgaus.ru> (In Russian)
7. <http://www.nplg.gov.ge> (In Georgian)
8. Ibid. (In Georgian)
9. <https://lawbook.online> (In Russian)
10. Ibid. (In Russian)
11. www.zakon.kz (In Russian)
12. <http://4motivi.com> (In Georgian)
13. Gilinsky Y., 2004. „Deviance, Crime, Social Control“. Saint Petersburg, P. 240-257. (In Russian)

BIBLIOGRAPHY:

1. Shalikashvili M., 2017. Criminology. Third Edition. Publ. Meridiani. Tbilisi. (In Georgian)
2. Tsulaia Z., 2005. Criminology. Commanand Private part. Publ. Intelekti. Tbilisi. (In Georgian)
3. Macionis J.J., 2004. Sociology. Ninth Edition. Saint Petersburg. (In Russian)
4. Gilinsky Y., 2004. „Deviance, Crime, Social Control“. Saint Petersburg. (In Russian)